

ДИНАМІКА ЗМІН У КАРТИНІ СВІТУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗА ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

Кірічек В. В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ukrhsy@ukr.net*

Вивчення суб'єктивного простору особистості було і залишається однією з актуальних проблем психологічної науки. Дослідження уявлень людини про себе і оточуючий світ має велике значення для розуміння структурної організації індивідуальної свідомості. Дослідження картини світу які проводились психологами були, як правило, спрямовані на вивчення особливостей формування індивідуальної системи уявлень про світ, специфіку структурних і функціональних аспектів образу світу (О.Ю. Артем'єва, Ф.Є. Василюк, В.П. Зінченко, В.В. Кіріченко). Окремі психологічні аспекти картини світу вивчались у філософії і соціології (Є.Гуссерль, Ю.М. Лотман, М. Хайдегер та ін.). Незважаючи на відносно велику кількість досліджень спрямованих на вивчення впливу різних факторів на картину світу особистості (О.Ю. Артем'єва, Д.О. Леонтьєв) на сьогодні відчувається дефіцит емпіричних даних дозволяючих розглядати змістові і структурні зміни в картині світу яка склалась під впливом дії екстремальних факторів. Активно досліджується психотравмуючий вплив екстремальних ситуацій (війни, пожежі, насильницькі дії, захват заручників та ін.) на особистість і її моральне та емоційне благополуччя (Китаєв-Смик Л.О., Пуховський Н.Н. та ін.), але практично відсутні дослідження трансформацій в картині світу особистості в ситуації тривалого впливу травмуючих факторів. Що стосується подібних досліджень по відношенню до студентської молоді, то вони взагалі відсутні. Актуальність таких досліджень беззаперечна. Вона пов'язана в першу чергу із специфікою даного вікового етапу в житті людини, основним новоутворенням якого є досягнення соціальної зрілості і вирішення проблеми особистісного і професійного самовизначення. Беззаперечним є і той факт, що криза молодості багато в чому породжується саме певними соціальними умовами, що з необхідністю передбачає і вимагає вироблення ефективної стратегії протидії впливу травмуючих факторів воєнного часу.

Актуальність проблеми, недостатня теоретична розробленість, а також висока соціальна значущість вивчення картини світу особистості молодшої людини в екстремальних умовах життєдіяльності (війна, дистанційне навчання) визначили вибір теми нашого дослідження.

Об'єкт дослідження: картина світу особистості.

Предмет дослідження: картина світу представників студентської молоді в умовах воєнного часу.

Мета дослідження: виявити динаміку змін у змістових і структурних компонентах картини світу студентів за час повномасштабної військової агресії Росії.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Концепція «картини світу» була вперше сформульована Р. Редфілдом. На його думку «картина світу» - це своєрідне бачення світобудови себе. За С.Л. Рубінштейном, картина світу – це конкретна діяльність людини, яка накладається на життєвий досвід людини. Картина світу містить в собі змістову сторону людської свідомості і разом з нею утворює емоційно-когнітивну єдність. Когнітивно-емотивний план свідомості залежить від міри адекватності картини світу реально існуючим потребам, інтересам і цінностям людини, системи її суб'єктивно-оціночних критеріїв.[2]

Різні точки зору існують і відносно розуміння структури картини світу. Так за В. П. Зінченко, її структурними компонентами є пізнавальний, емоціональний, вольовий, а основу формування її змісту складають образи-уявлення, образи-значення, образи-відчуття і образи-сприйняття. Разом з тим картина світу умовно поділяється на такі змістові компоненти як образ-знання (міра інформованості і складність структури інформації), образ-значення (подійний зміст світу, його якісне оцінювання, що впливає на формування системи цінностей особистості), образ-прогноз (оцінка теперішнього на основі власного життєвого досвіду), образ ймовірного майбутнього (стратегічна і проміжні цілі) [1].

Картина світу зазвичай вивчається в контексті життєвого шляху людини. Вважається що формування її відбувається в процесі пізнання людиною оточуючого світу і осмислення значимих у власному житті подій. Картина світу і образ життя людини утворюють систему в якій вони детермінують один одного. Образ світу виконує регулятивну і орієнтувальну функції стосовно образу життя (визначення мети, активація, контроль), а індивідуальний образ життя коригує і структурує компоненти структури світу.

Суб'єктивна картина світу особистості безпосередньо впливає на її життєву перспективу, визначає її діяльність і в певній мірі впливає на формування мотивів, визначаючи при цьому поведінковий компонент життєвої перспективи.

Картина світу містить в собі ціннісні орієнтації людини, які входять в

структуру емоційного компоненту життєвої перспективи. Образ-прогноз створює основу для її когнітивного компоненту [1].

Методика та організація дослідження. В зв'язку з дистанційною формою навчання у період війни і необхідністю дотримуватись в силу цього безпекових норм життєдіяльності дослідження проводилось у форматі онлайн-тестування на платформі Google. Онлайн-дослідження проводилось з березня 2022 року по березень 2023 року у формі лонгітуду (перший зріз – березень 2022, другий – кінець травня 2022р, третій – листопад 2022р, четвертий – березень 2023р). До складу досліджуваної вибірки увійшли студенти Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, які навчались на I курсі університету у 2021-2022 навч. році і згодились прийняти участь у повторних тестуваннях у 2022-2023 н.р., навчаючись вже на II курсі університету. Величина вибірки – 58 студентів, з них 23 хлопця і 35 дівчат.

В емпіричному дослідженні для діагностичних цілей з урахуванням проведеного теоретичного аналізу проблеми застосовувались методики спрямовані на вивчення когнітивного, емотивного і поведінкового компоненту картини (образу) світу і врахування змістовності цих компонентів. Цими методиками були: методика «Шкала базисних переконань Р. Якоффа-Бульмана (в модифікації М.Падун, О.Котельнікова), методика «Семантичний дифференціал життєвої позиції» (СДЖС) О.Александрової, І.Дерманової).

Вибір методики СДЖС для дослідження особливостей переживання актуальної ситуації пов'язаний з необхідністю отримати дані про переживання, усвідомлення, осмислення і емоційне ставлення до ситуацій. А також оцінити, як актуальна ситуація переживаючись людиною, трансформує всю її життєву позицію в цілому. В якості основних смислових аспектів сприйняття ситуації автори виділяють наступні компоненти (шкали): володіння ситуацією, емоційне переживання її, позитивні очікування, повсякденність і буденність, можливість вирішення ситуації, особиста включеність, енергетичний заряд, рівень розуміння ситуації. Методика «Шкала базисних тверджень» Якоффа-Бульмана в модифікації М. Падун спрямована на аналіз когнітивної моделі світу і включає в себе набір імпліцитних уявлень людини про оточуючий світ, власне Я, способи взаємодії між Я і світом. Опитувальник включає в себе п'ять наступних шкал: доброзичливість оточуючого світу, справедливість світу, справедливість світу, контроль ситуації, образ-я, удача.

Результати дослідження. Статичні результати отримані в ході лонгітюдного дослідження представлені в таблицях 1 і 2. Для їх аналізу використовувались прийоми описової статистики.

Табл.1. Уявлення про світ, власне Я і їх взаємодію протягом війни з Росією

Шкала	Етап дослідження				Норма	
	1	2	3	4	М	δ
Доброзичливість	4.23	3.62	6,03	6,24	7,21	1,23
Справедливість	3,92	3,68	5,12	5,81	6,93	1,32
Контроль	2.11	2,43	4,71	5.94	7,11	1.20
Образ -Я	6,01	5,9	6,12	6,03	6,87	1,13
Удача	6,13	6,4	6,36	6,82	7,06	1.58

Порівнюючи результати чотирьох контрольних зрізів, можна говорити про їх відмінність. Так спостерігається певна позитивна динаміка майже за всіма шкалами, що особливо помітно в порівнянні результатів 1 і 4. Зрізів за шкалами «Доброзичливість», «Контроль», «Справедливість» і свідчить про підвищення довіри до світу і розумінні того що кожен отримує по заслугі. Хоча результати за цими шкалами і знаходяться на рівні мінімальних показників норми, це вже не та безвихідь, яка була на початку військових дій.

Майже відсутня динаміка змін за шкалами «Удача», «Образ-Я». Показники тут в межах норми, що можливо свідчить про те що Полтавщина майже не постраждала від війни.

Табл. 2. Переживання життєвої ситуації обумовленою воєнною агресією Росії

Шкала	Контрольний зріз				Норма	
	1	2	3	4	М	δ
Володіння ситуацією	2,33	2,01	2,72	2,94	4,12	1,23
Емоційне переживання	2,09	1,82	2,21	2,61	3,91	1,21
Позитивні очікування	2,23	1,91	2,82	3,01	4,03	1,13
Повсякденність	1,74	1,32	1,34	2,11	3,44	1.20
Вирішувемість	2.51	2,17	2,35	2,73	3,80	1,20
Особиста включеність	2,04	2,01	2,12	2,34	3, 84	1,38
Енергетичний заряд	2,21	2,83	3,01	3,42	3,64	1.28
Розуміння ситуації	1,41	2,01	2,27	2,73	3,65	1,23

Орієнтуючись на типові відповіді і домінуючи рівні вираженості можна відмітити, що актуальна ситуація на усіх етапах дослідження крім останнього, сприймалась як невідконтрольна, така що супроводжується відчуття загрози, песимістична, важка, публічна, тупикова, ірраціональна і незрозуміла. Особливо це стосується перших двох етапів дослідження. Лише зараз, на IV етапі показники майже за всіма шкалами досягають крайніх варіантів норми.

Отримані нами результати дають підставу віднести ситуацією що склалась до дуже важких, таких що переривають процес неперервності розвитку особистості і перешкоджають реалізації її потреб і інтересів. Негативність і постійна мінливість картини світу при цьому перешкоджає активності молодій людині і ефективній її взаємодії з оточуючим світом, хоча зважаючи на відносну нормалізацію, елементів, які створюють картину світу все не так песимістично, оскільки позитивні зміни в ній наявні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В.Д, Жадан І.В. Політична картина світу студентської молоді / В.Д. Бондаренко, І.В Жадан. К.:Міленіум, 2017. 264 с.
2. Рубінштейн С.Л .Основи общей психологии. СПб.:Нева 2002. 486 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВОГО ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Кива З. В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
zlatakiva@gmail.com*

Внаслідок політичних, економічних та соціальних змін, які зараз переживає Україна, можемо спостерігати суттєві зміни в світосприйнятті та життєвому цілепокладанні юнаками та юначками. Засобом розвитку глобалізації світових процесів, культурних цінностей та взагалі всіх сфер життя суспільства є цілепокладання. Актуальною потребою юнацького віку є життєве самовизначення.

З. Бауман пише, що сучасність, у якій сьогоднішня особистість творить себе, стає дедалі більш швидкою, гнучкою, експансивною, випадковою. Вона втрачає свою колишню важкість, твердість, щільність, системність [7]. Особливо зараз, під час воєнного стану, молодь України стикається зі значними, часто неочікуваними труднощами, під час процесу особистісного та професійного становлення, отримання бажаної освіти, а згодом і роботи за фахом. Проблема життєвого цілепокладання у юнацькому віці набуває сьогодні особливо гострої актуальності.

Мета дослідження – дослідити психологічні особливості життєвого цілепокладання у юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Життєве цілепокладання є невід’ємним компонентом психологічної структури цілеспрямованої діяльності особистості. Саме на юнацький вік припадає активне усвідомлення власного життєвого